

Güç İlişkilerinin Dil Politikaları Üzerindeki Etkisi: Sámi Dilleri Örneği Üzerinden İnceleme

Beyza Karakuzu, Nazan Ebrar Kamcı ¹

Zamanla sistemli bir hal alıp belirli kurallar ve yapılarla sürekli olarak evrimleşen dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda ait olduğu toplumun bilgi birikimini, sözlü geleneklerini, doğayı anlayış biçimini ve kolektif hafızasını gelecek kuşaklara aktaran temel bir araçtır. Bu nedenle bir dilin varlığını sürdürmesi, yalnızca bir iletişim kanalının devamlılığı değil, bir toplumsal kimliğin ve kültürel belleğin de devamlılığını sağlar. Fakat bazı diller zamanla kullanım alanlarını kaybeder ve tamamen yok olur. Bu durum özellikle azınlık ve yerli dilleri açısından kritiktir; çünkü dil yok oldukça toplumun hayattaki meşru pozisyonları da tehlikeye girer. Tüm bunlar ise söz konusu dili konuşan topluluğun marjinalleşmesine ve baskın kültür içindeki asimilasyonunun hızlanmasına yol açabilir. Buradan yola çıkarak bu yazıda dillerin güç ilişkilerinin etkisiyle nasıl dönüşüm geçirdiğini Kuzey Avrupa'daki Sámi dilleri örneği üzerinden inceleyeceğiz.

Güç İlişkileri ve Dil Politikaları

Asimilasyon söz konusu olduğunda dillerin korunması yalnızca kültürel bir tercih olmanın ötesine geçer ve bir hak meselesine dönüşür. Skutnabb-Kangas'ın Dilsel İnsan Hakları (Linguistic Human Rights) yaklaşımı, yani bireylerin ve toplumların kendi dillerini öğrenme, kullanma ve gelecek kuşaklara aktarma hakları, bu bağlamda ele alınır ve uluslararası hukukta da kendine yer bulur (Skutnabb-Kangas & Phillipson, 1994). Bu haklar bireysel ve kolektif, kişisel ve bölgesel olarak çeşitli şekillerde tanınabilir. Çeşitliliğin de bize gösterdiği üzere dil hakları yalnızca bireysel ifade özgürlüğüyle alakalı değildir, aynı zamanda toplumların kendi kültür ve kimliklerini de sürdürme hakkını kapsar. Bu yaklaşım özellikle azınlık ve yerli toplulukların dillerinin eğitim, kültürel ve kurumsal alanlarda kullanımının artırılmasıyla varlıklarını sürdürmelerini hedefler. Yazımızda özellikle incelediğimiz Sámi dilleri de bu açıdan yerli dillerin hukuki olarak

¹karakuzubeyza1@gmail.com, nazanebrar2004@gmail.com

tanınmasının yanı sıra eğitim, kamusal yaşam ve kurumsal alanlarda kullanım olanaklarının sağlanmasının önemini gösteren bir örnektir. Söz konusu yaklaşım, Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirgesi (UNDRIP) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerle çeşitli biçimlerde meşru olarak tanınmıştır.

Fakat ne yazık ki dillerin korunmaya yönelik hukuki ortamda dayanak bulmaları, pratikte varlıklarının devamlılığı için yeterli değildir. Çünkü bir dilin yalnızca hukuken tanınması, o dilin gündelik yaşamda kullanılabilmesi için gerekli kurumsal ve toplumsal koşulların da beraberinde sağlandığı anlamına gelmez. Söz konusu dilin gündelik hayattaki kullanım sıklığı, eğitimde yerinin olup olmadığı, kamusal alanlardaki görünürlüğü ve kuşaklar arası aktarım olanakları büyük ölçüde devletlerin uyguladığı dil politikalarıyla ilişkilidir. Devletler, belirli dilleri kamusal yaşamda destekleyerek kullanım alanlarını genişletebilir veya bu durumun tam tersi olarak bazı dilleri kurumsal ve toplumsal alanın dışında bırakarak kullanımlarını kısıtlayabilir. Dolayısıyla dil haklarının hukuki tanınırlığı ve bu hakların gündelik yaşamda kullanılması arasında önemli bir ayrım vardır.

Dil politikalarının tarafsız ve yalnızca teknik-idari düzlemlerde ele alınamayacağını düşünen Tollefson'un (1991) dil politikalarına olan yaklaşımı bu noktada önem kazanır. Tollefson'a göre devletlerin bir dil üzerine aldığı kararlar, farklı dil grupları açısından eşit olmayan sonuçlar doğurabilir. Bu noktada, Sámi dillerinin Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya gibi farklı devletlerin sınırları içerisinde konuşulması ve devletlerin bu dillere karşı sergiledikleri tutumlar, aynı dil topluluklarının farklı devlet politikalarına maruz kalmasının ne tür eşitsiz sonuçlar yaratabileceğini göstermektedir. Örneğin, baskın dilin eğitimde ve kamu kurumlarında ayrıcalıklı olarak kullanılması, o dili konuşan bireylerin eğitim, istihdam ve politik katılım gibi çeşitli alanlardaki avantajlarını doğrudan etkiler. Üstelik bu etkiler açık bir şekilde azınlık gruba yönelik tehditler oluşturmadan gerçekleşebilir. Baskın dilin aldığı kurumsal destek, zaman içerisinde diğer dillerin ötekileştirilmesine ve eşit olmayan koşullar altında var olmasına yol açabilir. Bu nedenle dil politikaları yalnızca dilleri düzenleyen araçlar olarak görülmemelidir; çünkü bunlar aynı zamanda toplumsal kaynaklara ve fırsatlara erişimi de açıkça düzenleyen mekanizmalardır. Her ne kadar yazımızda belirli dillerin üstün ve avantajlı konumlarından bahsetsek de, buradaki üstünlüğün baskın dillere "doğal olarak" gelen bir özellik olmadığını belirtmek önemlidir. Çünkü bir dilin toplumsal olarak daha güçlü hale gelmesi durumu, büyük ölçüde kurumlar tarafından ona verilen statü ve bu statünün getirisi olan avantajlarla ilgilidir. Dolayısıyla dil eşitsizliklerinin kaynağı dillerin kendileriyle değil, onların kullanımını ve değerlerini belirleyen kurumsal yapılarla ilişkilidir.

Bu durum, dil politikalarının tarihsel, siyasal ve ekonomik yapılar içinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Devletler dil politikalarını idari ve teknik kaygılardan ziyade içinde bulundukları tarihsel ve siyasal bağlama göre şekillendirirler. Bunun amacı bazı bağlamlarda ulus-devlet inşası, ortak bir ulusal kimlik oluşturma ve merkezi yönetimi güçlendirme gibi hedefleri içerirken, farklı

tarihsel ve siyasi koşullarda çeşitli amaçlarla da öne çıkabilmektedir. Dolayısıyla dil politikaları büyük oranda siyasal ve ekonomik yapıların yansımalarıdır. Bu noktada dil politikalarının ardındaki bahsettiğimiz o geniş yapıyı anlamak için Marx'ın toplumsal ve iktidar ilişkilerine yönelik yaklaşımlarını kullanabiliriz. Marxist perspektife göre toplumun temel yapısı olan ekonomik üretim ilişkileri, kültür, eğitim, siyaset ve hukuk gibi üstyapısal kavramları etkiler. Bu doğrultuda kültürel değerler, normlar ve toplumsal kabuller de bu ekonomik ve siyasal ilişkilerden bağımsız olmaksızın, onların etkisiyle yeniden şekillenir ve üretilir. Dil politikaları da ekonomik ve siyasi ilişkiler içerisinde şekillenen üstyapısal araçlardan biridir (Marx, 1859). Bu bakış açısı, bazı dillerin neden daha meşru ve prestijli olduğu sorusunu ve belirli kültürel değerlerin neden baskın ve toplum tarafında daha kolay kabul edilebilir olduğunu, baskın dilin meşruiyetini üreten toplumsal sınıf ve o sınıfın çıkarlarını şekillendiren ekonomik-siyasal ilişkilerle cevaplar.

İktidarlar her ne kadar ellerindeki kurumsal ve kitlesel güçleri kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirse de bunu yalnızca baskı ve zor yoluyla yapmaz ve karşısına kitleleri almak yerine toplumsal düzeni korumak için ortak bir rıza üretir. Gramsci'nin (1971) hegemonya kavramı bu meşrutiyeti açıklamak için önem kazanır. Ona göre egemen gruplar iktidarlarını sürdürmek için hedefledikleri fikrîsel ve toplumsal düzenlemelerin "doğal" ve "normal" olarak kabul edilmesinin önünü açacak bir rızaya ihtiyaç duyar. Bu rıza eğitim, kültür ve medya gibi kurumlarla örülür ve böylece alınan kararlar ve uygulanan politikalar tamamen meşru bir düzlemdeymiş gibi görünür. Hegemonya kavramını dil politikaları açısından düşünürsek, belirli dillerin toplum içerisinde neden yalnızca zorunlu olarak değil, aynı zamanda prestijli ve doğal olarak üstün algılandığını da açıklayabiliriz. Eğitim sistemi, medya ve kamusal kurumlardaki yaygınlığı ile baskın diller toplumca eğitim, istihdam ve kamusal yaşam için gereklilik olarak görülür. Böylece dil yalnızca devlet etkileriyle değil, toplumun rızasıyla oluşan meşru pozisyonuyla da gücünü sürdürür. Sâmi dilleri açısından bu durum, ilerleyen bölümlerde de görüleceği üzere, devletin baskın dili eğitimin ve kamusal yaşamın normu haline getirmesi ve zamanla Sâmi dilinin daha düşük statülü görülmesine yol açması üzerinden açıkça izlenebilir.

Bu noktada dil politikalarının etkilerini belirli dillere (İngilizce, Fransızca, vb.) sağlanmış toplumsal ve meşru avantajların ötesinde görmek gerekir, çünkü onlara bu avantajları veren güç ilişkileri de oldukça önemlidir. Phillipson (1992) bu durumu dilsel emperyalizm kavramıyla açıklar ve diller arası eşitsizliği, bir dilin daha yaygın olmasından öte, bu üstünlüğün üretiminde ve sürdürülmesinde yer alan geniş güç yapılarının dil alanındaki yansımasıyla değerlendirir. Phillipson için dilsel emperyalizm, söz konusu dilin üstünlüğünü mümkün kılan kültür, eğitim, medya, ekonomi ve siyaset gibi geniş emperyalist yapılarla olan işbirliğine dayanır. Yani dilin üstünlüğü dili konuşan insanların sayısı ile değil, dili destekleyen kurumsal ve siyasal yapıların ideolojik kabulleri ile şekillenir. Phillipson'un oluşturduğu çerçeve, dil politikalarını mümkün kılan güç ilişkilerini

analiz etmemizi sağlar. Bu ilişkileri somutlaştırmak için, yine Phillipson'ın (1992) bir araya getirdiği dilsel emperyalizmin üç kavramını inceleyebiliriz: yapı, ideoloji ve hegemonya.

Yapısal boyut, baskın dile sağlanan maddi, kurumsal ve altyapısal avantajlarla ilgilidir. Bu durum hedef dilin eğitim ve kamu kurumlarında, kamusal alanlarda kullanımını desteklerken diğer dillerin kullanım alanını daraltabilir. İdeolojik boyut ise baskın dilin prestiji ile ilgilidir. Halk arasında dilin daha üstün, modern ve gerekli olduğu düşüncesi, eşitsizliğin derinleşmesinde toplum bazlı bir meşruiyet oluşturur. Böylece yerli ve azınlık diller, standart olmaktan uzaklaşır ve nihayetinde “düşük statülü” olarak nitelendirilir. Bu durum, Sámi dilleri açısından önemlidir, çünkü Norveççe gibi baskın dillerin eğitimde ve kamusal alanda gerekli ve başarılı olmanın şartı haline gelmesi, Sámi dillerinin düşük prestijli olarak görülmesine sebep olmuştur. Oluşan bu dilsel hiyerarşinin toplum tarafından kabulünü de hegemonik boyut tanımlar. Yani görünen odur ki, dilsel emperyalizm yalnızca bir dilin diğer bir dil üzerine zorla dayatılması şeklinde gerçekleşmez, aynı zamanda eşitsizliği üreten kurumsal yapıların ve bu eşitsizliği daha da meşrulaştıran ideolojilerin toplum nezdinde kabulü yoluyla da gerçekleşebilir.

Phillipson'un (1992) ele aldığı diğer bir önemli yaklaşım ise dilsel emperyalizmi yalnızca zorunlu dil kullanımına indirgememektir. Baskın dilin bireyler tarafından toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal fırsatlarına ulaşmak için kullanılması, bu tercihi güç ilişkilerinden bağımsız kılmaz. Yani baskın dilin dayatılması ve bireylerin bu dili kendi çıkarları için kullanmak durumunda kalması arasında keskin bir karşıtlık yoktur. Çünkü bireysel tercihler, bireyin içinde bulunduğu toplumsal koşullardan bağımsız bir şekilde gerçekleşmez. Bu noktada baskın dili seçmedeki özgürlük, aslında azınlık dilinin maruz kaldığı fırsat eşitsizliğinden kaynaklanan uzaklaştırıcı etkinin sonucu olarak ortaya çıkmış aldatıcı bir özgürlük olabilir. Yani dilsel emperyalizmin etkileri yalnızca açık baskılarda değil, bireyleri baskın dili seçmeye iten toplumsal koşullarda da gizlidir.

Sámi Dilleri Örneği

Buraya kadar ele aldığımız yaklaşımlarda dilin toplumsal konumunun yalnızca dilin kendi özellikleriyle değil, tam aksine devlet politikaları, ekonomik ve siyasal güç ilişkileri ve bu ilişkilerin toplum üzerindeki etkisiyle birlikte şekillendiğini gördük. Bu ilişkilerin birer teorik tartışmanın ötesinde, hegemonyayı güçlendiren pratiklerin dil üzerindeki gerçek etkisini anlamak için, Kuzey Avrupa'daki Sámi dilleri ve halklarını daya ayrıntılı ele almak bizlere somut bir örnek sunacaktır.

Sámi dilleri, ulus-devlet sınırlarını aşan bir coğrafyada; Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya'yı (Kola Yarımadası'nı) kapsayan Sápmi topraklarında yerli halk tarafından konuşulan dillerdir. Ulus-devlet sınırları ile yerli halkların dilsel ve

kültürel sınırlarının uyumsuzluğu neticesinde, aynı dil grubunun uğradığı farklı devlet politikalarının sonuçlarının en somut görüldüğü alanlardan biridir. Sámi dillerinin günümüzdeki statüsü ve sınırları, Tollefson'un (1991) devletlerin bir dil üzerine aldığı kararların farklı dil grupları açısından eşit olmayan sonuçlar doğurabileceği teziyle örtüşür. Sámi dillerinin karşılıklı anlaşılabilirlik dereceleri oldukça düşüktür (Hiovain, 2022). Hatta yaşayan dokuz farklı Sámi dilini bir spektrum olarak düşünürsek, iki uçta yer alan dillerin karşılıklı anlaşılabilirliği neredeyse imkansızdır. Bu denli büyük farkları olmasına rağmen Sámi dilleri uzun yıllar boyunca birbirinden bağımsız diller olarak görülmemiştir. Bunun temel sebeplerinden biri ulus-devlet yaklaşımıdır ve sonuç olarak da Sámi dilleri tek bir dilin lehçeleri olarak kategorize edilmiştir.

Bu durum yine ideolojik ve siyasal sebeplerle Çince'nin lehçeleri olarak sayılan Mandarince ve Kantonca'yı hatırlatır. Mandarin ve Kantonca, birbirleriyle karşılıklı anlaşılabilirliği oldukça düşük olmalarına rağmen, Çin'deki ulusal dil politikaları nedeniyle tek bir dilin lehçeleri olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, Sámi dilleri arasındaki karşılıklı anlaşılabilirlik de oldukça düşük olmasına rağmen, tarihsel ve idari yaklaşımlar nedeniyle tek bir dilin lehçeleri olarak kategorize edilmiştir. Dolayısıyla, dilin meşruiyeti ve sınıflandırılması dilbilimsel özelliklerinin yanı sıra siyasal ve ideolojik güç ilişkileri tarafından da şekillenir. Tıpkı Mandarince ve Kantonca gibi, Sámi dilleri de dilsel gerçekliklerin dilbilimsel ölçütlerden ziyade siyasal sınırlar ve iktidar ilişkileri çerçevesinde kurgulandığını gösterir. Diller kendi aralarında içkin bir hiyerarşiye sahip olmamalarına rağmen, hegemonyanın bazı dilleri kamusal alanda meşru bir zemine oturtması, diğerlerini ise alt varyant veya standart olmayan dil olarak konumlandırması, bu dilleri konuşan toplulukların kamusal alandaki meşruiyetini doğrudan zayıflatır (Phillipson, 1992). Sámi dilleri bağlamında da benzer bir süreç görülmektedir; çünkü bu dillerin konumlandırılması ve kamusal alandaki görünürlüğü yalnızca dilsel özellikleriyle değil, onları çevreleyen siyasal ve toplumsal güç ilişkileriyle de şekillenmektedir.

Bu dilsel hiyerarşinin daha ileri bir sonucu, bazı bağlamlarda azınlık dillerinin yalnızca düşük statülü olarak görülmekle kalmayıp, bu dilleri konuşan toplulukların da toplumsal olarak ötekileştirilmesine ve marjinalleştirilmesine yol açmasıdır. Baskın dilin standart, meşru ve kamusal yaşam için gerekli dil olarak konumlandırıldığı durumlarda, azınlık dili ve bu dili konuşan topluluklar da bu hiyerarşinin dışında bırakılabilir. Sámi dillerinin tarihsel deneyiminde bu durum, dilsel farklılığın toplumsal ve kültürel bir farklılık olarak görülmesinin ötesine geçerek Sámi halkının kimliğinin ve kültürünün de aşağı bir konumda görülmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bu dilsel ötekileştirme sürecinin kolonyal kökenleri de vardır. "Lapp" ve "Lappish", Sámi halkı ve dilleri; "Lappland" ise yaşadıkları bölge için uzun süre kullanılmış dış adlandırmalardır (exonym). Bu adlandırmalar, Sámi topluluklarının kendilerini tanımlamak için kullandıkları isimlerden farklı olarak

dışarıdan verilmiş isimlerdir. Özellikle “Lapp” ve “Lappish” terimleri tarihsel kullanımları içerisinde pejoratif çağrışımlar kazanmış ve Sámi halklarını ve dillerini dışarıdan tanımlayan kolonyal bir adlandırma haline gelmiştir. Bu nedenle günümüzde Sámi halkları kendilerine Sámi, yaşadıkları coğrafyaya ise Sápmi² denilmesini tercih etmektedirler. Bu adlandırma meselesi yalnızca terminolojik bir farklılık değildir; aynı zamanda yerli toplulukların kendi kimliklerini tanımlamaları açısından ve tarihsel olarak hegemonik güçler tarafından uygulanan asimilasyon politikalarına maruz kalmaları açısından da önem taşımaktadır.

Sámi topluluklarına yönelik sistematik ötekileştirme ve asimilasyon politikalarının en somut örneklerinden biri, 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar süren “Norveçlileştirme” politikalarıdır. Norveçlileştirme politikalarından bahsederken, Sámi halklarının tek ve homojen bir topluluktan ziyade, ortak bir yerli Sámi kimliği ve tarihsel etnik geçmiş etrafında birleşen, ancak farklı dillere ve kültürel özelliklere sahip topluluklardan oluştuğunu belirtmek gerekir. Bu toplulukların yaşadığı Sápmi coğrafyasının günümüzdeki ulus-devlet sınırlarını aşması, farklı Sámi topluluklarının farklı ulus-devletlerin politikalarına maruz kalmasına yol açmıştır. Bu nedenle Norveçlileştirme politikalarının etkileri farklı Sámi toplulukları ve dil grupları açısından aynı biçimde gerçekleşmemiş olsa da bu politikaların ortak amacının asimilasyon olduğu sonucuna varabiliriz. Norveçlileştirme politikaları kökenlerini 1700’lerdeki Hristiyanlaştırma misyonları olan misyonerlik faaliyetlerinden alır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu ötekileştirici politikalar Toplumsal Darwincilik³ ve yükselen ulus-devlet ideolojilerinin etkisiyle bilimsel bir kılıfa büründürülmüştür. Bu dönemde Sámi halkları, dilleri ve kültürleri ilkel ve medenileşmemiş olarak görülüp gelişime muhtaç olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama kolonyal “The white man’s burden⁴” (“Beyaz adamın yükü”) anlayışını pekiştirmektedir. Norveç ulus-devleti ve kültürüne uyum sağlamaları gerektiği düşünülen Sámi halkları 1920’li yıllara kadar yapılan resmi nüfus sayımlarında körler, sağır ve akıl hastalarıyla aynı kategoride, yani “anormal nüfus” kategorisinde değerlendirilmiştir (Minde, 2003).

Bu durum dili yalnızca bir iletişim aracı olmaktan çıkarıp toplumsal ötekileştirme ve marjinalleşme kaynağına dönüştürmüştür. 1923 yılında Norveçli filolog Torleiv Hannaas’ın devletin uyguladığı eğitim ve okul politikalarının Sámi toplumu üzerinde yarattığı yıkımı tanımlamak için kullandığı *folkemord* (soykırım) kavramı, uygulanan dil politikalarının yıkıcı boyutunu ortaya koymaktadır (aktaran Weiss-Wendt, 2025). Devlet, eğitim sistemi ve kamusal

² Sámi halklarının geleneksel olarak yaşadığı coğrafi ve kültürel bölge.

³ Darwin’in biyolojik verir ve doğal seçim fikirlerinin toplumlara uygulanarak toplumlar ve insan grupları arasında “güçlü/zayıf”, “ileri/geri” gibi hiyerarşiler kurulmasının meşrulaştırılması.

⁴ Rudyard Kipling’in 1899 tarihli şiirinden doğan ve Batılı güçlerin sömürgecilik faaliyetlerini “gelişmemiş halkları medenileştirme görevi” adı altında meşrulaştırmak için kullandığı ideolojik kavram.

kurumlar aracılığıyla Sámi'lerde dil ve kimlik utancı yaratmıştır. Bu durumda birçok Sámi aile, çocuklarının toplumsal meşruiyet kazanabilmesi ve dışlanmaması için anadillerini çocuklarına aktarmayı reddetmiştir. Gramsci'nin (1971) "rızanın üretilmesi" fikri Sámi özelinde bu noktada gerçekleşmiştir: Sámi ebeveynler, kurumlar aracılığıyla doğallaştırılan, meşru ve başarılı bir birey olabilmek için kendi dillerini ve kültürlerini terk etmeleri gerektiği düşüncesini içselleştirmiş ve kendi dillerinin ev içi aktarımını kendi "rızalarıyla" kesmek zorunda kalmışlardır. Sonuç olarak 19. ve 20. yüzyıl boyunca resmi kayıtlarda kendini Norveçli olarak tanımlayan Sámi'lerin sayısı artmış, dil kaybolurken Sámi halkının kültürel hafızası ve varlığı sistemli bir şekilde erozyona uğratılmıştır.

Bununla birlikte 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılda dil hakları mücadeleleri önemli kazanımlar elde etmiştir. Örneğin 1980'lerde Norveç'te güçlenen Sámi siyasi ve kültürel hareketi asimilasyon politikalarına karşı önemli bir dönüşüm yaratmıştır. Bunun sonucunda, 1987'de Sámi Parlamentosu kurulmuş ve Sámi dilinin korunmasına yönelik hukuki düzenlemeleri içeren Sámi Yasası kabul edilmiştir. Ancak güncel ulus-devlet sınırlarına uymayan Sámpi coğrafyasında, aynı dilsel ve kültürel kökeni paylaşan halklar farklı politikalara maruz kalmaktadır. Sámi diline karşı uygulanan politikalar, dilin toplumsal ve kurumsal yeri açısından değerlendirildiğinde, Sámi dili Norveç'te anayasal statü bakımından Norveççe ile eşit seviyede resmi dil olarak kabul edilirken, onu resmi azınlık dili olarak kabul eden İsveç'te ise resmi ana dil olarak konumlandırılan İsveççe ile aralarında hiyerarşik bir yapı kurulmuştur (Lloyd-Smith et al., 2023). Öte yandan Rusya yönetimi altında yaşayan Doğu Sámi toplulukları için durum çok daha kritiktir. Rusya yönetiminde Sámi dilinin ulusal, bölgesel ya da yerel düzeyde hiçbir resmi statüsü bulunmamaktadır (Todal, 1998). Dilin yasal hiçbir düzeyde tanınmaması, hızlı bir dilsel aşınmaya neden olmaktadır.

Eğitim dili ve dil eğitimine erişim bakımından Norveç yönetimi ilköğretimden ortaöğretime kadar okullarda Sámi dilinin eğitim dili olarak kullanıldığı iki dilli bir müfredat uygulamaya koymuştur. 1992 Resmi Dil Yasası ve 1997 Eğitim Reformu ile "işlevsel çift dillilik" politikası hedeflenmiştir. Bu reformlar yalnızca anadili Sámi olanlar için değil, aynı zamanda bazı belediyelerde etnik Norveçli öğrenciler için de Sámi dilini zorunlu ders haline getirerek Sámi dilinin toplumsal normalleşmesine katkı sağlamıştır. İsveç yönetiminde ise Sámi dilinde eğitime erişim son derece sınırlı olup belli özel okullarda yalnızca 6. sınıfa kadar sunulmaktadır. Tüm bu politikaların sonucu olarak toplumsal çıktı bakımından Norveç'te yetişkin nüfusun dili çocuklarına aktarma oranının % 11 olması, bu oranın % 4 olduğu İsveç'e kıyasla daha umut vericidir (Lloyd-Smith et al., 2023).

Sámi diline karşı tutum ve politikaları tarihsel düzlemde incelediğimiz bu yazıda, dil politikalarının ulusal kimlik inşası, kamusal kaynak dağıtımı ve mevcut hegemonyadan bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermeye çalıştık. İncelediğimiz teorik çerçeve ve Sámi dilinin tarihsel süreci, bir dilin hayatta kalabilmesinin dilbilimsel açıdan kendisine içkin özelliklerden ziyade, içinde var

olduğu iktidar ilişkileri ve baskı mekanizmalarıyla şekillendiğini göstermektedir. Devletlerin sunduğu yasal tanınma ve kurumsal imkanlar dilin hayatta kalabilmesi için gerekli, fakat tek başına yeterli değildir. Sámi dilinin tarihsel süreci, dil haklarının temel insan haklarının ayrılmaz bir parçası olduğunu; devlet politikalarının ise bir dili yok edebilecek yıkıcı bir güç olabileceğini, ancak toplumsal kimlik ve kültürü hayatta tutabilecek yapıcı ve onarıcı bir mekanizmanın da kurulabileceğini göstermektedir. Bu yönüyle Sámi deneyimi, benzer baskılarla karşı karşıya olan azınlık ve yerli dilleri için farklı bir geleceğin mümkün olduğunun önemli bir örneğidir.

Kaynakça

- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, Eds. & Trans.). Lawrence & Wishart.
- Hiovain, K., Suni, A., Kakouros, S., & Šimko, J. (2022). Comparative Analysis of Majority Language Influence on North Sámi Prosody Using WaveNet-Based Modeling. *Language and Speech*, 65(4), 859-888.
- Lloyd-Smith, A., Bergmann, F., Hund, L., & Kupisch, T. (2023). *Can policies improve language vitality? The Sámi languages in Sweden and Norway*. *Frontiers in Psychology*, 14, 1059696.
- Marx, K. (1859). *A contribution to the critique of political economy*. Progress Publishers.
- Minde, H. (2003). *Assimilation of the Sami: Implementation and consequences*. Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples.
- Phillipson, R. (1992). *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press.
- Skutnabb-Kangas, T. (2012). *The role of linguistic human rights in language policy and planning*. In C. A. Chapelle (Ed.), *The encyclopedia of applied linguistics*. Wiley-Blackwell. doi.org
- Skutnabb-Kangas, T., & Phillipson, R. (1994). *Linguistic human rights, past and present*. In T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *Linguistic human rights: Overcoming linguistic discrimination* (pp. 71–110). De Gruyter Mouton.
- Todal, J. (1998). *Minorities with a Minority: Language and the School in the Sami Areas of Norway*. *Language, Culture and Curriculum*, 11(3), 354–366.
- Tollefson, J. W. (1991). *Planning language, planning inequality: Language policy in the community*. Longman.
- Weiss-Wendt, A. (2025). The Scandinavian Countries and the UN Genocide Convention, 1946–58: Constructive Pragmatism of the “Lesser” Democracies. *Journal of Genocide Research*, 27(3), 336–359.